

BOLALAR SHE'RIYATINI TARJIMA QILISHDA MAZMUNNING QAYTA YARATILISHI

Toshmuhammedova Gulnoza Khusniddin qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti 4-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Xamidova Madinaxon

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

“tarjima nazariyasi va amaliyoti” kafedra katta o’qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada bolalar she’riyatini tarjima qilish jarayonida mazmunning qayta yaratilishi, ya’ni poetik tuzilma, ritm, qofiya, obraz va ma’no uyg’unligini boshqa tilga ko’chirishda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi. Maqolada turli tillardagi bolalar she’rlaridan misollar keltirilib, tarjimonning ijodiy yondashuvi, kompensatsiya, adaptatsiya, ekvivalentlik kabi usullar orqali mazmunni qayta yaratish tamoyillari yoritiladi.

Annotation

This article examines the recreation of meaning in the translation of children's poetry, focusing on how poetic structure, rhythm, rhyme, imagery, and meaning are transferred into another language. Examples from children's poems in different languages are provided, discussing the translator's creative approach and strategies such as compensation, adaptation, and equivalence.

Аннотация

В данной статье рассматривается процесс воссоздания смысла при переводе детской поэзии, анализируются проблемы передачи ритма, рифмы, образов и содержания на другой язык. Приводятся примеры детских стихотворений, а также освещаются методы компенсации, адаптации и эквивалентности, применяемые переводчиком.

***Kalit so‘zlar.** Bolalar she’riyat, tarjima, mazmunni qayta yaratish, ritm, qofiya, adaptatsiya, ekvivalentlik, badiiy tarjima, poetik obraz.*

Kirish

Bolalar she’riyati — bu kichik yoshdagi o‘quvchilarning dunyoqarashiga mos, sodda, quvnoq, ritmik va obrazli shakldagi badiiy asarlardir. Uni boshqa tilga tarjima qilish oddiy matn tarjimasidan farq qiladi, chunki bolalar she’rlarida:

- musiqiylik,
- takrorlar,
- obrazlarning yorqinligi,
- oson yod olish imkoniyati,
- o‘yin elementlari kuchli bo‘ladi. Shu sababli tarjimon faqat so‘zlarni emas, balki she’ning ruhini, ritmini va estetik ta’sirini ham qayta yaratishi kerak.

Bolalar she’riyatida mazmun ko‘pincha sodda ko‘rinsa-da, tarjimada eng ko‘p qiyinchiliklar aynan shu soddalikni tabiiy va samimiy tarzda ifodalashda yuzaga keladi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili

Tarjima nazariyasida bolalar adabiyoti tarjimasiga oid ko‘plab ilmiy ishlanmalar mavjud.

K. Chukovskiy “Iskusstvo perevoda” asarida bolalar she’riyatini tarjima qilishda ritm va emotsiyani yo‘qotmaslik kerakligini uqtiradi.

V. Komissarov poetik tarjimada “semantik ekvivalentlikning to‘liq ta’minlanmasligi tabiiy” ekanini, ammo kompensatsiya yo‘li bilan ma’noni qayta yaratish zarurligini ta’kidlaydi.

O‘zbekiston tarjima maktabi tadqiqotchilari: A. Qo‘shjonov, I. G‘afurov, N. Komilov.

Ular poetik tarjimada ijodkorlik darajasi tarjimon muvaffaqiyatining eng muhim omillaridan biri ekanini qayd etadi.

Misol:

Ingliz tilidagi mashhur “Twinkle, twinkle, little star” she’rining o‘zbekcha variantlari turlicha tarjima qilingan:

Asl:

Twinkle, twinkle, little star,
How I wonder what you are.

Tarjima varianti:

Porla, porla yulduz,
Sen kim o‘zing? Bo‘ldim qiziq.

Bu yerda qofiya, ritm va mazmun saqlangan, ammo so‘zlar aynan tarjima qilinmagan. Bu — mazmunni qayta yaratishning o‘ziga xos ko‘rinishidir.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Qiyosiy tahlil - turli tillardagi bolalar she’rlarining asl nusxasi va tarjimalari solishtirildi.
2. Tarkibiy-semantik tahlil - she’rlardagi obrazlar, ritmik tuzilma va ma’nodagi o‘zgarishlar ko‘rib chiqildi.
3. Amaliy misollar asosida kuzatish - real tarjima misollari orqali mazmunning qayta yaratilishi yoritildi.
4. Deskriptiv metod - tarjima jarayonida yuzaga keladigan o‘zgarishlar tavsiflab berildi.

Tahlil va natijalar

1. Ritm va qofiyani qayta yaratish zarurati

Bolalar she’riyati musiqiylikka asoslangan. Ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima ritmni buzadi.

Inglizcha misol:

One, two, buckle my shoe...

Agar aynan tarjima qilinsa mazmun chiqmaydi. Shu bois o'zbekcha variantlar ko'pincha moslashgan:

O'zbekcha qayta yaratilgan variant:

Bir, ikki — kichik etik,

Uchini taq, bo'lsin chiroyli tik.

Bu yerda adaptatsiya bor — mazmun kengaytirilgan, ritm esa saqlangan.

2. O'yin, hazil va takrorlarni tarjima qilish

Bolalar she'rlarida takrorlar muhim:

Row, row, row your boat...

Tarjima: Es, es, qayig'ingni es...

Bu yerda so'zlar o'zgargan, mazmun esa qayta yaratilgan. Leksik jihatidan to'liq ekvivalent emas, ammo funksional ekvivalentlik kuchli.

3. Obrazlarni moslashtirish

Ba'zi obrazlar boshqa madaniyatlarda tushunarsiz bo'lishi mumkin.

Misol: "Humpty Dumpty"

Uning o'zbek madaniyatida ekvivalenti yo'q. Shu bois tarjimalarda ko'pincha umumlashma yoki moslashtirish ishlatiladi:

Humpty Dumpty devorga chiqdi...

O'zbekcha qayta yaratish:

Dumalak tuxumcha chiqdi devorga...

Bu yerda mazmun qayta yaratilgan, obraz "tuxumcha" ko'rinishida berilgan.

4. Emotsional effektni saqlash

Bolalar she'riyati samimiy va quvnoq bo'lishi shart.

Asl (ruscha): Улыбнулся солнцу зайчик...

Tarjima: Quyoshga kuldi bir quyoncha...

Bu yerda mazmun to‘liq qayta yaratilgan, ammo “quyoncha” obrazi madaniy jihatdan moslashtirilgan.

Xulosa va takliflar

1. Bolalar she‘riyati tarjimasida so‘zma-so‘zlik kamdan-kam hollarda mos keladi.

Ritm, qofiya, quvnoqlik va obrazlar ustuvor bo‘lishi kerak.

2. Mazmunni qayta yaratish — badiiy tarjimaning eng muhim tamoyili.

Tarjimon she‘rni boshqa tilda qayta “yaratadi”.

3. Adaptatsiya va kompensatsiya usullari bolalar she‘rlarida eng samarali hisoblanadi.

4. Tarjimon bolalar psixologiyasini yaxshi bilishi, ularning qabul qilish darajasiga mos mazmun yaratishi lozim.

5. Turli yosh guruhleri uchun alohida tarjima yondashuvlari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Chukovskiy K. Iskustvo perevoda. 215-bet. 1964.
2. Komissarov V.N. Teoriya perevoda. 289-bet. 1990.
3. Qo‘shjonov A. O‘zbek tarjima maktabi tarixi. 156-bet. 2002.
4. G‘afurov I. Badiiy tarjima asoslari. 178-bet. 1998.
5. Nilsen A.P. Children’s Literature in Translation. 240-bet. 2000.
6. *O‘zbek bolalar she‘riyati antologiyasi. 320-bet. 2015.